

Çocukları ilkokula Psikolojik Olarak Hazırlama

Sultanberk HALMATOV
Medera HALMATOV
Marina PANFILOVA

3. Baskı

Dr. Sultanberk Halmatov
Doç. Dr. Medera Halmatov
Doç. Dr. Marina Panfilova

ÇOCUKLARI İLKOKULA PSİKOLOJİK OLARAK HAZIRLAMA

ISBN 978-605-241-109-4

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Ekim 2017, Ankara
3. Baskı: Ocak 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Öğr. Üyesi Sultanberk HALMATOV

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nden mezun olmuş, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı'nda yüksek lisansını, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda doktorasını, Moskova Evdakimov adındaki Üniversitenin Klinik Psikoloji Fakültesinde doktora sonrası eğitimini tamamlamıştır. Yazarın ulusal ve uluslararası birçok yayını bulunmaktadır.

Doç. Dr. Medera HALMATOV

Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi Kırgız Filolojisi ve Rusça Tercümanlık Bölümlerinde lisans ve yüksek lisans, Selçuk Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Bölümü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programında doktora eğitimini tamamlamıştır. Daha çok Çocukları Tanıma Teknikleri, Eğitimde Drama ve Erken Çocukluk Döneminde Gelişim alanları üzerine çalışmalar yapan yazarın ulusal ve uluslararası birçok yayını bulunmaktadır.

Doç. Dr. Marina PANFILOVA

Oyun ve masal terapisi üzerine birçok çalışması olan Doç Dr. Marina Panfilova. Moskovadaki Evdakimov adındaki Üniversitenin Klinik Psikoloji Fakültesinin öğretim üyesi. Moskova şehrinde bulunan "OTNOSHENİYE" psikoloji merkezinin kurucusu ve yöneticisidir. Geliştirdiği test ve teknikler birkaç dile çevrilmiş olup, birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Yazarın ulusal ve uluslararası birçok yayını bulunmaktadır.

Ön Söz

Birinci sınıfa başlamak uzun süre sabırsızlıkla beklenen ve birçok duyguyu bir arada bulandıran önemli bir olaydır. Okula yeni başlayacak olan çocuklar sevinç, korku, kaygı, heyecan gibi duyguları bir arada yaşayabilirler. Çocuklarının birinci sınıfa başlaması sadece çocuklar için değil, anne babalar için de heyecan vericidir. Her anne-baba çocuklarının derslerde başarılı olmasını ve her alanda “en iyisi” olmasını hayal eder. Bunun için tüm hazırlık yapılmıştır. Peki, okula hazır olmak demek tam olarak nedir?

Okula hazır olmak hakkında hemen hemen herkesin bir fikri vardır. Bunun için birçok test ve anketler geliştirilmiştir. Çocuğun okula hazır olup olmadığını değerlendiren bu testlerin çoğu çocuğun akademik olarak hazırlığını ölçen testlerdir. Başka bir deyişle çocuğun zekası, dikkati, algısı ve büyük-küçük kas gelişimi gibi özelliklerini ölçen testlerdir. Bir çocuğun sadece bilişsel anlamda yeterli olması okula hazır olması için yeterli midir? Okula başlayacak olan çocukta akademik başarı dışında ne gibi beceri ve yeterlilikler olmalı? Akademik anlamda zeki olan fakat sosyal beceri konusunda yetersiz olan bir çocuk okulda ne kadar başarılı olur? Nasıl sayıları veya harfleri bilen bir çocuk ile bilmeyen bir çocuk arasında okulda başarılı olma konusunda fark var ise, ayakkabı bağcığını bağlayabilen bir çocukla bağlayamayan bir çocuk arasında veya ders sırasınca parmak kaldıracı olan bir çocuk ile parmak kaldıramayan bir çocuk arasında da okula uyum konusunda fark olacaktır. Duygularını ifade edemeyen, ihtiyaçlarını dile getiremeyen bir çocuk yeni ve yabancı bir ortama girdiğinde ciddi sıkıntılar yaşayabilir.

MEB'e göre ilköğretim birinci sınıfa hazır olan çocuktan; *motor gelişimi, bilişsel gelişim, dil gelişimi, sosyal ve duygusal gelişimi* ve özbakım *becerileri* gibi tüm gelişim alanları bakımından okula başlayabilecek düzeyde olması beklenir. Bu gelişim alanlarından *motor gelişimi, bilişsel gelişim, dil gelişimi* ilköğretim birinci sınıfa başlayacak olan çocukların daha çok akademik anlamda hazır olmalarını des-

teklediğini, *sosyal, duygusal gelişimi* ve özbakım *becerileri* ise çocukları daha çok psikolojik olarak birinci sınıfa hazır olmalarını desteklediğini söylemek mümkündür.

Aşağıda MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2014)'te yer alan 60-72 aylık çocuklardan beklenen sosyal, duygusal gelişimi ve özbakım becerileri verilmiştir. Bu programa göre, ilkokul birinci sınıfa başlayacak olan bir çocuk, matematik ve okuma yazma bilgisinin dışında aşağıdaki gibi becerileri de benimsemiş olması gerekiyor.

1. 60-72 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimi

- Evinin adresini söyler.
- Ebeveyn telefon numarasını söyler.
- Duygularını belli eder.
- Başkalarının duygularını açıklar.
- Kendini özgün yollardan ifade eder.
- Kurallara uyar.
- Gerekli durumlarda kuralları başkalarına açıklar.
- Aldığı sorumluluğu yerine getirir.
- Kendine güven duyar.
- Yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlar.
- Yeni tanıştığı bireylerle kolay iletişim kurar.
- Amaçları doğrultusunda davranır.
- Duygularını kontrol eder.
- Gerektiği durumlarda liderliği üstlenir.

2. 60-72 Aylık Çocukların Özbakım Becerileri

- Dişlerini fırçalar.
- Elini yüzünü yıkar.

- Vücudunu yıkar.
- Günlük işlerde sorumluluk alır ve yerine getirir.
- Hava şartlarına uygun giyisiler seçer.
- Giyisilerini kendi kendine çıkarır, giyer.
- Giyisilerinin düğme ve çıt çıtlarını çözer, ilikler.
- Ayakkabılarını bağlar.
- Yemek araç gereçlerini doğru kullanır.
- Yemek tabaklarını ya da servis tepsisini taşır.
- Temizlikle ilgili malzemeleri doğru kullanır.
- Tehlike yaratacak durumlardan kaçınır.

İlkokul birinci sınıfa başlayan kızımın 45 kişilik sınıfından birçok çocuk daha okula gitmeden okumayı-yazmayı, saymayı, hatta bazıları üç basamaklı sayıları kafadan toplayıp, çıkarmayı biliyorlardı. Bunun sebebi okul öncesi eğitimin yaygınlaşması ve anne babaların çocuklarının “zeki” olmaları konusundaki arzuları olabilir. Diğer yandan, bu 45 kişilik sınıfın neredeyse yarısı okula uyum sağlamakta sorunlar yaşıyorlardı. Kimisi anne veya babasını yanında istiyor, kimisi kurallara uymakta zorlanıyor, kimileri de sorumluluk alma konusunda “başarısızlardı”. Bu durumdan yola çıkarak Ankara ve Ağrı illerinde birinci sınıfa yeni başlayan 322 öğrenci üzerinde çocukların okula akademik olarak hazır oluşları ile psikolojik olarak hazır oluşları arasındaki farkı karşılaştıran bir çalışma yapmıştık. Çalışmanın sonucunda, araştırmaya katılan 322 öğrenciden 268’nin (%83) tüm ana renkleri bildiği, 255’nin (%80) 100’e kadar sayabildiği ve 322 öğrenciden 95’nin de (%29) temel düzeyde okuma yazma bildiği, buna karşılık 322 öğrenciden sadece 46’sının (%15) ayakkabı bağcıklarını bağlayabildiği ve sadece 30’nun (%9) annelerinin telefon numaralarını bildiği sonucuna ulaşılmıştır. İller arasındaki farka bakıldığında Ankara ilindeki çocukların okuma yazma, sayma, renkleri tanıma gibi akademik alt yapısı daha güçlü oldukları

bulunmuştur. Ağrı'lı öğrencilerin ise ayakkabı bağcıklarını bağlayabilme, tek başına okula gidebilme, duygularını rahat dile getirebilme gibi okula uyumu kolaylaştıran psikolojik özellikler bakımından daha yetenekli oldukları sonucu bulunmuştur. Yapılan araştırmalar, birinci sınıfa yeni başlayan öğrencilerin %30'unun okula uyum ile ilgili problemler yaşadıklarını ileri sürmüşlerdir.

Bu araştırmaya göre, anne-babalar çocuklarını okula hazırlama sürecinde; renkleri bilme, sayıları ve harfleri tanıma, ezberden sayı sayma gibi becerileri daha çok önemsediklerine değinmişlerdir. Aynı çalışmada birinci sınıf öğretmenleri ise okula yeni başlayan bir öğrencinin; ihtiyaçlarını sözel olarak ifade edebilmesi, duygularını uygun şekilde ifade etmesi, bireysel etkinlikler yürütebilmesi gibi becerileri daha gerekli bulmuşlardır(Şahin, Sak ve Tuncer, 2013). O halde, birinci sınıfa başlayacak olan çocuk sadece akademik anlamda değil psikolojik anlamda da okula hazır olmalı. Bu kitapta okul öncesi dönemi çocuklarını psikolojik olarak okula hazırlama konusunu ele alınmıştır.

Okula psikolojik hazırlık demek çocuğun; *okula duygusal anlamda hazır olması, duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde ifade edebilmesi, karşılaştığı problemlerde kendi çözümlerini üretebilmesi, başkalarıyla empati kurabilmesi, yeni etkinliklere merak ve istek duyması, okul kurallarına uyması, arkadaş edinebilmesi, sorumluluk alabilmesi ve kendine güvenmesi* gibi becerilerine sahip olması demektir.

Kitap, Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında çalışmakta olan psikologlar, rehber öğretmenler başta olmak üzere çocuklar ile çalışan tüm uzmanlar ve anne-babalara yöneliktir.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Giriş.....	1
Motor Gelişimi.....	4
Bilişsel Gelişim.....	4
Dil Gelişimi	5
Sosyal ve Duygusal Gelişim	5
Öz bakım Becerileri	6
6-7 Yaş Grubu Çocuklarının Psikolojik Özellikleri	6
Çocukları Okula Psikolojik Olarak Hazırlamada Yeni Yaklaşımlar	7
Çocuğu Psikolojik Olarak Okula Hazırlama	17
Çocuğu Tanıma	19
Bireysel Farklılıklar	19
Kalıtım	20
Çevre	21
Kalıtım ve Çevre Etkileşimi	23
Çocukları Okula Hazırlamada Kullanılabilecek Teknik ve Oyunlar.....	24
Çocuklar ile Çalışmada Uygulama Örnekleri	27
Çocukları Okula Psikolojik Olarak Hazırlamada Oyun ve Masalı Kullanma.....	47
Okula Uyum Masalları	67
1. Masal “Orman Okulunun Kuruluşu”	67
2. Masal “Tüm Bu Güzel Çiçekler Öğretmenimize Armağan”	70
3. Masal “Komik Korkular”	74

4. Masal “Okulda Oyun”	77
5. Masal “Okul Kuralları”	81
Okul Eşyalarını Doğru Kullanmaya Yönelik Masallar	86
6. Masal “Okul Çantasını Hazırlama”	86
7. Masal “Sincabın Rüyası”	90
8. Masal “Bayan Düzenli”	92
9. Masal “Cimrilik”	97
10. Masal “Sihirli Elma”	101
Ödev ve Dersler ile İlgili Masallar	104
11. Masal “Ev Ödevi”	104
12. Masal “Puan Alma”	108
13. Masal “Tembellik”	110
14. Masal “Televizyon ve Dinlenmek”	113
15. Masal “Babaannesinin Yardımcısı”	117
Kaynakça.....	121

GİRİŞ

Gelişimin ve öğrenmenin en hızlı olduğu dönemin okul öncesi dönem olduğu artık birçok bilim insanı tarafından kabul edilmektedir. Yaşamın ilk yılları gelişimin her alanında önemli olduğu gibi, çocuğun kişilik gelişimi için de çok önemlidir. Bireyin tutumu, çevresi ile olan bağı ve hayata bakış tarzının temeli de hayatın ilk yıllarında atılmaktadır (Grigorieva, 2012). Bunun gibi bilgilerden yola çıkarak, “bir insanın, nasıl bir insan olacağı çocukluk döneminde belirleniyor” demek mümkündür. Bu “önemli” ve “sihirli yıllar” ise okul öncesi döneme denk gelmektedir. Okul öncesi dönemi çocuğunun “hazırbulunuşluk” durumundan en etkili yararlanabilmek ise anne babalar ve okul öncesi eğitim kurumu çalışanlarına düşmektedir.

Türkiye’de okul öncesi eğitimin amacı; çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal gelişimini desteklemek, onlara iyi alışkanlıklar kazandırmak, onları ilköğretime hazırlamak, yetersiz çevreden gelen çocuklar için ortak bir yetişme alanı yaratmak ve Türkçe’nin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır (Yeşilyaprak, 2007., Uyanık, Kandır, 2010., Erkan, 2011). Türkiye’de okul öncesi eğitimin amaçlardan biri olan *ilköğretime hazırlamaya* yönelik kaynaklar incelendiğinde ise, daha çok çocukları akademik olarak okula hazırlamaya yönelik kaynaklar olduğu görülmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki etkinlikler daha çok oyun etkinlikleri, müzik etkinlikleri, okuma yazmaya hazırlık çalışmaları gibi etkinliklerden oluşmaktadır

İlkokul 1.sınıf öğrencilerinden beklenen önemli sorumluluklar vardır. Bunların en önemlileri okuma, yazma ve temel aritmetik bilgileri kazanmalarıdır. Okul öncesi eğitim kurumlarında bu görevi daha çok okul öncesi öğretmenleri ve çocuk gelişimi uzmanları üstlenmektedir. Okula hazır olmak için okuma-yazma ve aritmetiğin dışında birde “psikolojik hazır olma” boyutu vardır. İlkokula psikolojik olarak hazırlık demek, çocuğun okul hayatına ayak uydurabilmesi demektir. İlkokulda okul öncesi eğitim kurumlarından farklı

olarak çocuklardan kurallara uymaları beklenir ve başarılarının değerlendirilmesi söz konusudur. Bu konuda çocuklara ve velilere yardım edecek uzmanlar da okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan psikologlar ve rehber öğretmenleridir.

Çocukların okulda karşılaştıkları yeniliklere ayak uydurabilmeleri için fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimi açısından belirli bir düzeye gelmeleri ve okulda kendisinden beklenenleri başarılı bir şekilde yerine getirmeye hazır olmaları gerekmektedir. Okul olgunluğuna erişmiş bir çocuk, ondan beklentileri rahatlıkla yerine getirebilir ve okula karşı olumlu duygular ve olumlu bir tutum geliştirir. Okul olgunluğuna erişmemiş bir çocuk ise, 1.sınıfa başladığında bazı sorunlar ile karşılaşabilir. Okulda karşılaştıkları beklentileri yerine getirme konusunda başarısız olan çocuk okula karşı ve kendine yönelik olumsuz duygular oluşturabilir ve öğrenme motivasyonu zedelenabilir (Rybina, 2001., Gülay, 2011).

Araştırmalar çocuğun, okulun ilk yıllarındaki başlangıcının daha sonraki eğitim hayatını etkilediğini göstermiştir. İlkokul 1. Sınıfa gerekli beceriler ile başlayan çocuklar okulda yeni öğretilen bilgi ve becerileri daha çabuk öğrenirler ve okula uyum sağlama konusunda daha başarılı olurlar. Okula başladığında daha eksik beceriler ile başlayan çocuklar ise okulun ilk yıllarında daha az şey öğrenir ve okula uyum konusunda da bazı problemler yaşayabilirler. Okulun ilk yıllarında hevesli, yeni şeylere karşı ilgili, neşeli ve yumuşak başlı çocukların, içine kapanık, sinirli ve huysuz çocuklara oranla, daha başarılı olduklarına değinmiştir (Bee, Boyd, 2009).

Türkiye’de genellikle 1.sınıfa başlamanın kriteri olarak, çocuğun yaşı kabul edilir. MEB İlköğretim kurumları yönetmeliğinin kayıt ile ilgili maddeleri şöyle:

Madde 15 - (Değişik:RG-21/7/2012-28360) “İlkokulların birinci sınıfına, kayıtların yapıldığı yılın Eylül ayı sonu itibarıyla 66 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Gelişim yönünden ilkokula hazır olduğu anlaşılan 60-66 ay arası çocuklardan, velisinin yazılı isteği bulunanlar da ilkokul birinci sınıfa kaydedilir.